

IBRIS | We know books

DICTATURA 2.0

În culisele luptei mondiale pentru democrație

WILLIAM J. DOBSON

Introducere.....	11
Capitolul 1	
Țarul.....	25
Capitolul 2	
Inamicii statului.....	69
Capitolul 3	
El Comandante.....	106
Capitolul 4	
Opoziția.....	153
Capitolul 5	
Tinerii.....	190
Capitolul 6	
Faraonul.....	236
Capitolul 7	
Profesioniștii.....	282
Capitolul 8	
Tehnocrații.....	315
Epilog.....	359
Mulțumiri.....	368
Note.....	375
Indice.....	401

ȚARUL

În calitatea sa de ofițer KGB, locotenent-colonelul Vladimir Putin a avut o misiune în străinătate. În 1985, la vârsta de 32 de ani, Putin era staționat în Dresda, în Germania de Est¹. S-a mutat acolo cu soția și cu fiica sa de un an, Mașa; la scurt timp după sosire, i s-a născut cea de-a doua fiică, Katia. Familia Putin locuia într-un bloc mohorât. Majoritatea vecinilor lor erau membri ai Stasi, serviciul de informații est-german. Însă amplasarea era convenabilă, Putin aflându-se astfel la cinci minute de sediul KGB situat pe Angelikastrasse, la numărul 4. În calitate de ofițer de caz, tânărul Putin recruta surse, se ocupa de agenți, culegea ultimele bârfe despre liderii est-germani și-și telegrafia analiza la Moscova. Pentru un spion sovietic, acestea nu erau lucruri remarcabile. Mai demni de remarcat au fost anii petrecuți acolo. Putin a rămas în Dresda, la granița Imperiului Sovietic, din 1985 și până în ianuarie 1990. Cu alte cuvinte, a fost martor la prăbușirea unei dictaturi și a sistemului sovietic, care a urmat la scurt timp după aceea.

Republica Democrată Germană era imaginea reprezentativă a unui stat totalitar din secolul XX. Stasi era infiltrat în toate aspectele vieții. Avea dosare secrete² despre mai mult de șase milioane de est-germani; dosarele strânse de poliția secretă numai în Dresda s-ar întinde pe o distanță de aproape 11 kilometri³. Potrivit chiar arhivelor regimului⁴, guvernul est-german avea 97 000 de angajați și încă 173 000 de informatori. Aproape unul din șaiszeci de cetățeni avea o legătură cu aparatul de securitate al statului. Deși era ofițer KGB, Putin era șocat să vadă că supravegherea guvernului asupra cetățenilor săi era „complet invazivă”.⁵ Mai târziu, el a descris perioada

petrecută în Germania de Est drept „una care mi-a deschis ochii. Credeam că merg într-o țară est-europeană, în centrul Europei“, i-a declarat el unui jurnalist rus. Dar nu era așa. „Era o țară profund totalitară, care semăna cu Uniunea Sovietică, dar cu aceea care fusese în urmă cu 30 de ani.“

Ca ofițer de securitate sovietic care lucra într-un stat satelit, cel mai probabil, Putin a văzut semnele putreziciunii Germaniei de Est înaintea altora. E posibil să fi citit rapoartele Stasi, dintre care multe erau trimise ca atare la Moscova și care zugrăveau un tablou din ce în ce mai sumbru. Aceste rapoarte prezentau așteptările din ce în ce mai mari ale oamenilor și descriau drept false rapoartele economice ale regimului.⁶ Trebuie să fi văzut semnele unei economii muribunde, căci subvențiile guvernului depășiseră de mult veniturile statului. În anul 1989, spre final, semnele prăbușirii erau clare. Lumea lua cu asalt băncile din Dresda.⁷ În gară, mulțimile încercau să urce în trenurile care mergeau spre vest.⁸ Pe 4 octombrie, s-au adunat 10 000 de est-germani, iar poliția a recurs la bastoane și gaze lacrimogene ca să-i împiedice să invadeze gara pentru a urca în vagoane. Mulțimile s-au triplat în următoarele câteva zile.

Confuzia pe care a simțit-o când a văzut că în jurul său se prăbușește ultimul avanpost sovietic a lăsat rapid loc fricii. Legăturile dintre Stasi și KGB le erau evidente tuturor. Ofițerii est-germani îi numeau pe omologii lor sovietici „prietenii“. Într-adevăr, biroul KGB în care lucra Putin se afla vizavi de birourile Stasi. După crearea primei breșe în Zidul Berlinului, Putin și colegii săi au început să-și șteargă urmele. „Am distrus totul, toate comunicările scrise, listele de contacte și rețelele agenților noștri. Am ars chiar eu o cantitate uriașă de material“, își amintea mai târziu Putin. „Au fost arse așa de multe materiale încât a explodat cuptorul.“ Pe 6 decembrie, când mulțimile de est-germani au dat năvală în clădirea Stasi, Putin își făcea griji că aveau să-și îndrepte furia și către clădirea de peste drum, împotriva lui și a colegilor săi. Iar lucrul acesta a fost cât pe ce să se întâmple. În timp ce est-germanii furioși începeau să se adune, Putin a ieșit

să se adreseze mulțimii. Pretinzând că e un simplu traducător, le-a spus celor adunați că aceea este o organizație militară sovietică și că ei ar trebui să plece de acolo. Îngrijorat de atitudinea agresivă a mulțimii, Putin i-a sunat pe ofițerii din detașamentul militar sovietic local, cerându-le protecția. Își amintește că i s-a răspuns: „Nu putem face nimic fără ordine de la Moscova. Iar Moscova tace.“ Atunci frica a lăsat loc unui sentiment de înstrăinare. „Când am auzit povestea aceea, că «Moscova tace», am avut sentimentul că țara nu mai există, că dispăruse de pe fața pământului.“

Este greu de imaginat că acei ani nu și-au lăsat amprenta asupra psihicului tânărului ofițer de securitate. Putin a văzut cu ochii lui riscurile și ineficiența statului polițienesc est-german. A văzut cum economia centralizată a țării rămâne din ce în ce mai în urmă și oficialii est-germani fac eforturi susținute să ascundă aceste lipsuri prin intermediul unor subvenții pe care nu le puteau recupera niciodată. Această experiență l-a făcut să înțeleagă și slăbiciunile sistemului sovietic pe care îl servea el. „De fapt, consideram că era inevitabil să se întâmple ceea ce s-a întâmplat“, a afirmat Putin mai târziu, referindu-se la căderea Zidului Berlinului. „Regretam doar că Uniunea Sovietică își pierduse poziția în Europa, deși înțelegeam că o poziție bazată pe ziduri și separație nu poate dura. Totuși, voiam să se ridice altceva în loc, însă nu s-a făcut nici o propunere în acest sens. Asta mă durea. Au lăsat totul baltă și au plecat, pur și simplu.“

Putin a considerat o catastrofă incapacitatea Moscovei de a-și depista slăbiciunile și de a se adapta. Întrucât îi fusese soldat și acum rămăsese practic singur să-i apere interesele în fața unei mulțimi furioase, tânjea după statul rus puternic, suveran, de odinioară. Era nemulțumit că centrul nu ascultase niciodată de periferie. „Nu-i avertizaserăm noi în legătură cu ceea ce se pregătea? Nu le făcuserăm noi recomandări în privința felului în care ar fi trebuit să acționeze?“ își amintea Putin.

Proape zece ani mai târziu, tânărul agent KGB avea să devină cel de-al doilea președinte al Rusiei, înlocuindu-l în mod

neșteptat pe Boris Elțin, a cărui sănătate și popularitate erau în declin. Experiența lui Putin din acei ani poate explica ce a vrut să spună atunci când, președinte fiind, a afirmat: „Cel care nu regretă prăbușirea Uniunii Sovietice nu are inimă; cel care vrea să o readucă la viață în forma sa de mai demult nu are minte”.⁹

„Un fel de vis al trecutului sovietic“

Pe 1 ianuarie 2000, Putin a făcut o promisiune poporului rus. Puțini dintre cei cărora li s-a adresat în ziua aceea erau mulțumiți de ceea ce devenise Rusia. Deceniul care urmasse prăbușirii Uniunii Sovietice fusese marcat de dificultăți economice, de criză și incertitudine. După toate aparențele, experimentul democratic al țării nu făcuse decât să semene vrajba în rândul politicianilor și al partidelor politice, despre care toată lumea presupunea, probabil pe bună dreptate, că erau puse pe căpătuială. Cinismul sporea pe măsură ce rușii ajungeau să considere că dăduseră la schimb păcatele comunismului pe falsele promisiuni ale unui sistem democratic corupt. Mai mult decât atât, simțeau că fuseseră înșelați: urmaseră modelul democratic trasat de către Occident, dar se aleseseră numai cu suferință, deoarece câțiva profitaseră de pe urma tuturor celorlalți. Și parcă pentru a mai adăuga și insulta la toate aceste neajunsuri, țara le fusese redusă de la o superputere la ceva aproape mediocru.

De aceea, momentul era potrivit pentru ceea ce promitea Putin în prima zi a noului secol. Dincolo de promisiunile de creștere și reînnoire, Putin a oferit lucrul care rușilor le lipsea cel mai mult din viața de zi cu zi: „stabilitate, siguranță și posibilitatea de a planifica viitorul, al lor și al copiilor lor, nu pentru o lună, ci pentru următorii ani și chiar următoarele decenii¹⁰“. Erau cuvinte bine-venite pentru aceia care tânjeau după siguranță și securitate după un deceniu în care rușii se simțiseră vulnerabili și obligați să se descurce cum pot. Viziunea lui Putin zugrăvea o Rusie puternică, viguroasă, care avea

să-și ocupe din nou poziția obișnuită de mare putere. Moscova nu avea să mai tacă.

Deși Putin nu a spus limpede cum avea să se ajungă la această stabilitate, treptat, planul lui a devenit evident. Dacă tipul de autoritarism al lui Putin are o caracteristică definitorie, aceea este centralizarea puterii. Dacă politica rusă devenise prea zgomotoasă, dezbinată și agitată, Putin a început îmblânzirea ei. Rusia avea să devină mai stabilă și mai previzibilă deoarece, în esență, urma să fie condusă de un singur om și de cercul restrâns al apropiaților lui. Era, după cum o descriau uneori Putin și nu numai, o „verticală a puterii“. În peisajul instituțiilor politice și economice ale Rusiei, Kremlinul nu avea să se mulțumească să fie în rând cu celelalte; așadar, toate celelalte aveau să i se subordoneze.

Putin a început cu oligarhii.¹¹ Acești magnați ruși, dintre care mulți primiseră contracte pe tavă în domeniile industriale importante, precum industria gazului, a minereurilor și a oțelului, deveniseră putred de bogați în timpul capitalismului sălbatic instaurat după prăbușirea Uniunii Sovietice. La două luni de la investirea lui Putin, Kremlinul i-a avertizat pe acești afaceriști miliardari că fie îi vor fi loiali, fie vor risca falimentul. Cei care nu i-au urmat sfatul au fost exilați sau au ajuns la închisoare. Nimeni nu a învățat mai bine lecția decât Mihail Hodorkovski, magnatul petrolului care a fost arestat în anul 2003, când trupele speciale i-au luat cu asalt avionul și l-au pus sub arest. Acuzația care i se aducea era evident motivată politic, iar procesul a fost criticat pentru nereguli crase. Cu toate acestea, el este și în prezent în închisoare*, o lecție pentru oricine nu ține cont de avertismentul lui Putin.

Au urmat guvernatorii regionali ai țării. Într-o țară de mărirea Rusiei, acești guvernatori putuseră să-și conducă partea lor

* Mihail Hodorkovski a fost grațiat de către președintele Putin, în luna decembrie a anului 2013, și, potrivit unei știri din 5 ianuarie 2014 transmise de agenția Mediafax, în prezent acesta se află în Elveția. (n.tr.)

de țară ca pe propriile lor domenii. Sub conducerea lui Eltîn, decretul date de Kremlin fuseseră tratate drept simple sugestii, fiind mai degrabă ignorate decât aplicate. Situația aceasta avea să se schimbe și ea brusc. În 2005, Putin a eliminat posibilitatea alegerii prin vot a guvernatorilor ruși și și-a acordat, în schimb, puterea de a-i numi chiar el. În plus, situația lor financiară avea să fie de acum supravegheată de supușii credincioși ai Kremlinului, care proveneau din rândurile prietenilor din KGB ai lui Putin.

Poate cel mai remarcabil a fost felul în care Putin a înșelă presa.¹² La începutul mandatului său, doar unul dintre cele mai importante trei posturi de televiziune era deținut de stat. Trei ani mai târziu, Kremlinul le controla pe toate trei. (Oligarhii care dețineau două dintre principalele posturi de televiziune, ORT și NTV, au fost forțați să-și vândă acțiunile, altfel riscau închisoarea. Amândoi le-au vândut și au fugit din țară.) Oamenii Kremlinului au început să cumpere și ziarele și revistele cu cea mai mare circulație. Astăzi, guvernul rus controlează aproximativ 93% din toate canalele media.¹³ Unele publicații tipărite și posturi de radio încă reușesc să funcționeze cu o oarecare independență; de exemplu, postul de radio Eho Moskvî este una dintre puținele voci critice care au mai rămas. Dar mai incredibilă decât preluarea multora dintre companiile ruse din domeniul media este măsura în care Kremlinul este dispus să manipuleze știrile, în special știrile de televiziune.

Până de curând, un oficial de rang înalt de la Kremlin se întâlnea în fiecare zi de vineri cu directorii celor mai importante trei televiziuni, pentru a planifica știrile din săptămâna următoare.¹⁴ Se spune că directorii de televiziune primeau în mod constant telefoane, toată săptămâna, pentru a li se preciza cum trebuie prezentate știrile, uneori indicându-li-se chiar și maniera în care trebuia redactată o știre anume. Kremlinul nu se sfiește să le dea directorilor de televiziune instrucțiuni de urmat. De exemplu, după ce Dmitri Medvedev a devenit președinte în anul 2008, posturile de televiziune au primit

instrucțiuni potrivit cărora buletinele de știri trebuiau să înceapă cu știri despre el, urmate de un timp de emisie similar dedicat prim-ministrului Putin, fie că cei doi făceau ceva demn de a apărea la știri, fie că nu. Când eram la Moscova, urmăream știrile de seară doar ca să văd cât de ciudat de echilibrat era timpul dedicat celor doi bărbați, fiecare având la dispoziție cam același timp de emisie. Un director al unuia dintre posturi numea regula aceasta „principiul parității informaționale”. Un jurnalist de la *Russian Newsweek* a vorbit despre vizita efectuată la unul dintre posturile de radio controlate de stat. În timpul petrecut acolo, el a văzut că prezentatorii de radio aveau în față note care le aminteau acestora „să spună numai lucruri bune despre Kazahstan” și „să nu pomenească de faptul că Dmitri și Svetlana Medvedev au sosit separat la summit”.

Însă Kremlinul nu se mulțumea doar să îmblânzească miliardarii, guvernatorii și directorii din mass-media, ci căuta, de asemenea, să organizeze și scena politică. Încă de la Declarația Mileniului, Putin a insistat permanent pe nevoia de unitate politică și socială. În mod firesc, el a căutat să extindă această coeziune și asupra partidelor politice – cei mai imprevizibili și mai nesupuși jucători ai Rusiei postcomuniste. Însă Putin și echipa lui nu doreau să strivească orice urmă de opoziție și să permită existența doar a unui singur partid de guvernământ, ci au creat spațiu pentru existența câtorva partide de opoziție¹⁵ și, în unele situații, au inventat partide de carton. Aceste partide – la care se face în mod obișnuit referire în termeni de opoziție sistemică – joacă la suprafață rolul de critici ai regimului, deși niciodată nu-și împing critica dincolo de limitele stabilite de Kremlin. Ca orientare ideologică, aceste voci ale opoziției trebuie să reprezinte interesele sociale, mai exact pe naționaliști, pe cei săraci și pe votanții mai în vârstă, care s-ar putea simți neglijați sau nemulțumiți de partidul de guvernământ, anume Rusia Unită. Însă, aceștia își demonstrează în mod frecvent fidelitatea, cum s-a întâmplat în decembrie 2007, când liderii fiecărui așa-zis partid de opoziție l-au informat public pe Putin că

nu văd nici un om mai potrivit să conducă Rusia decât ajutorul lui de nădejde, Dmitri Medvedev. Atunci Putin le-a putut spune telespectatorilor că, întrucât nominalizarea lui Medvedev venea din partea altor partide, care reprezentau „diferitele pături ale societății ruse”¹⁶, acesta era evident alegerea poporului.

În nici un caz nu exagerăm atunci când vorbim despre gradul în care Putin a centralizat puterea. Potrivit revistei ruse *Ekspert*¹⁷, publicată de omul de încredere al unor înalți consilieri de la Kremlin, numărul oficialilor care au avut o influență semnificativă asupra guvernării și a politicii naționale, între 2002 și 2007, a scăzut de la 200 la 50. Această publicație progubernamentală a recunoscut că lista cu cei 50 de oficiali este „aproape ca o carte de telefon a administrației [prezidențiale]”. Dar această centralizare a puterii nu trebuie înțeleasă ca o încercare de instituire a unui control total asupra tuturor aspectelor vieții din Rusia, ci este vorba despre ceva mult mai precis.

Stând de vorbă cu membri ai Solidarității, o mișcare politică liberală care nu face parte din opoziția sistemică, am aflat cât de precis. Unul dintre liderii acesteia, Boris Nemțov*, fost vice-premier și parlamentar, este, de departe, unul dintre cei mai vehemenți critici ai lui Putin și ai regimului său. Nemțov, în vârstă de aproximativ 50 de ani, are o atitudine relaxată, care îi dă o înfățișare de om mai tânăr. Poartă blugi tociți, un pulover gri cu fermoar, fără cămașă pe dedesubt și ghete ascuțite de culoare neagră, ceea ce îl face să pară mai degrabă un star rock trecut de prima tinerețe decât un lider al opoziției. Doctor în fizică și în matematică, Nemțov are o minte ascuțită și trece direct la subiect. „Care este diferența dintre comunism și putinism?”¹⁸ întreabă. „E foarte importantă. Putinismul pare mai inteligent, căci putinismul îți vizează doar drepturile politice, dar nu se atinge de libertatea ta personală. Poți călători, poți emigra dacă vrei, poți să navighezi pe internet. Strict interzisă

---

* Boris Nemțov (născut în 1959) a fost asasinat pe 27 februarie 2015, pe stradă, la mică distanță de Kremlin. (n.red.)

e doar folosirea televiziunii. Televiziunea e controlată, deoarece ea e cea mai puternică resursă pentru ideologie și pentru mașinăria propagandistică. Comuniștii îți răpeau și libertatea personală, și pe cea politică. De aceea comunismul pare mult mai prost decât putinismul.“

E greu să contești analiza lui Nemțov. Nimeni nu ar spune că nu există mai multă libertate în Rusia zilelor noastre decât în timpul Uniunii Sovietice. Lucrul acesta e neîndoielnic. Și, cu siguranță, viața este mai prosperă, întrucât avântul economic datorat petrolului, din timpul celor două mandate prezidențiale ale lui Putin, a ridicat nivelul de trai al rușilor la standarde nemaivăzute până atunci. Când și-a început el mandatul, prețul petrolului era considerat ridicat – 21,50 dolari pe baril. La finalul celui de-al doilea mandat al său, prețul petrolului urcase la 147 dolari pe baril. Aceasta a reprezentat o mană cerească pentru vistieria guvernului. Dar, după cum remarcase Putin pe vremea când, tânăr fiind, se afla în Germania de Est, nu era nevoie să canalizeze această bogăție spre recrearea unui stat totalitar sufocant, care să încerce să-și vâre nasul în convingerile personale ale fiecărui cetățean. Costurile unui astfel de control erau prea mari și, în ultimă instanță, inutile. Forma de autoritarism a lui Putin reprezintă o evoluție a modelului, este mult mai puțin invazivă, dar mai eficientă. Ilija Iașin, un tânăr lider al mișcării Solidaritatea, care afirmă că a fost exclus dintr-un alt partid deoarece „am refuzat să acționez ca un membru al opoziției sistemice“ vede astfel lucrurile: „Putin a creat un fel de vis al trecutului sovietic. Este un fel de Uniune Sovietică, dar fără conturul acesteia și fără lipsurile acesteia, în plus cu granițele deschise.“¹⁹

Chiar dacă sistemul conceput de Putin reprezintă o versiune îmbunătățită a dictaturilor secolului XX, asta nu înseamnă că nu are prețul său. Centralizarea puterii în mâna numai a câtorva persoane face să fie foarte probabilă apariția corupției, a automulțumirii și a abuzului de putere, toate păcatele de care acuză Nemțov conducerea lui Putin. Aceste păcate reprezintă un pericol pentru regim, dar nu neapărat pentru că duc

la o guvernare proastă. Grija permanentă a lui Putin și a celor din clica lui e mai degrabă aceea că prețul strategiei pe care au ales-o le-ar putea submina obiectivul principal, acela de a crea un sistem politic stabil. Poate că prețul ridicat al petrolului îi poate apăra de multe pericole sociale – este întotdeauna mai simplu să cumperi sprijinul decât să-l obții cu forța –, dar încercările lor de a simula așa de multe fațete ale unui sistem democratic nu le lasă prea mult loc pentru greșeli. Întrucât a eliminat așa de multe alte centre de putere – comunitatea oamenilor de afaceri, guvernatorii, mass-media, partidele politice din opoziție –, Kremlinul trebuie să stabilească direcția corectă, dacă speră să mențină controlul. Este un număr dificil de echilibristică. „Nu vor să piardă controlul asupra schimbărilor, așa cum s-a întâmplat cu Gorbaciov. Asta înseamnă că încearcă să păstreze acest control în fiecare clipă”,²⁰ spune Aleksandr Verhovski, un important apărător al drepturilor omului. „Dacă, de exemplu, plănuiesc să ne acorde o libertate de 3%, poate că ne vor da 4%, dar nu 5%. Cred că acesta este cu adevărat planul lor. Să nu permită ca situația să devină la fel de încordată ca atunci când nu aveau contact cu societatea, când nu aveau semnale referitoare la obiectele manipulării lor. Nu știu dacă va fi 3% sau 10%, dar sunt sigur că nu vor să permită o democratizare reală, precum cea de la sfârșitul anilor 1980.”

Diagrama lui Popov

Dacă ai căuta actorul potrivit pentru rolul de aparatcic, nu ai putea găsi un om mai potrivit decât Serghei Popov. Este un munte de om, iar chipul nu-i trădează aproape nici o emoție, poate cu excepția gamei de emoții care există între condescendență moderată și mânie atunci când cineva pune la îndoială înțelepciunea sistemului politic pe care îl reprezintă. Dacă se potrivește în acest rol, motivul poate fi acela că, acum mai bine de 20 de ani, exact asta era. La apusul Uniunii Sovietice, era prim-viceprim-ministru al guvernului moscovit și a deținut funcția din 1983

și până la sfârșit. Când l-am întâlnit în biroul său situat pe colț, în clădirea Dumei rusești – parlamentul țării –, era încă om de partid prin excelență. Singura diferență o reprezenta insigna de pe reverul costumelor sale bleumarin. Pe loc îți dai seama că te întâlnești cu Rusia Unită, partidul lui Putin.

Chiar dacă Duma este un parlament în care deciziile se aprobă automat – și multă lume va confirma acest lucru –, tot e nevoie de niște soldați loiali care să aibă grijă ca ștampila să fie pusă. La scurt timp după ce ne așezăm, Popov îmi spune clar că „90% dintre legile civile sunt elaborate aici, la masa asta”.²¹ (Cu alte cuvinte, el e cel care pune ștampila.) În calitate de președinte al Comitetului Sindicatelor Publice și al Organizațiilor Religioase, el supraveghează legile care guvernează partidele politice, organizațiile nonguvernamentale (ONG-urile), companiile din mass-media, organizațiile comerciale și grupurile religioase. Cu alte cuvinte, este cel mai important membru al Dumei rusești, responsabil cu variabila cea mai impredictibilă: societatea civilă. Buna gestionare a acestei variabile îi permite oricărui regim autoritar să păstreze controlul.

Mai târziu, Putin a început să controleze ONG-urile rusești cu o mână de fier, dar aceasta a fost o parte esențială a efortului său de centralizare a puterii. După ce a luat măsuri și împotriva altor stâlpi ai statului, în anul 2006, el a dat – și ca urmare a Revoluției Portocalii din Ucraina – o lege oneroasă²² care avea drept țintă societatea civilă. Legea dădea Kremlinului puteri extinse asupra tuturor ONG-urilor. Orice organizație nonprofit poate fi inspectată în orice moment, grupurile trebuie să întocmească rapoarte riguroase, iar Ministerul Justiției are puterea deplină de a solicita orice documente și de a stabili dacă acestea respectă „interesele” rusești. Greșeli simple, precum cele de tipar sau formatarea neadecvată a documentelor, pot atrage după sine sancțiuni aspre. Autoritățile caută cea mai mică scuză pentru a dizolva o organizație. Și cu cât este mai sensibil subiectul pe care îl abordează grupul, de exemplu drepturile omului sau libertatea de exprimare, cu atât îi sporesc șansele de a fi ținta